

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Чорна Наталя Борисівна

УДК 378.041:7(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Вінниця – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Семко Майя Іванівна,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доцент кафедри художніх дисциплін дошкільної та початкової освіти, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Миропольська Наталія Євгенівна,
Інститут проблем виховання НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання, м. Київ;

кандидат педагогічних наук
Агейкіна-Старченко Тетяна Володимирівна,
Вінницький обласний комунальний гуманітарно-педагогічний коледж, викладач кафедри теорії та методики музичного виховання, м. Вінниця.

Захист відбудеться «15» листопада 2016 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корпус №2, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21100, м. Вінниця, вул. Острозького, 32) та на сайті університету за адресою info@vsru.net.

Автореферат розісланий «13» жовтня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. М. Коломієць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасне українське суспільство здійснює значні перетворення системи професійної освіти в контексті європейських вимог. Посилення ролі освіти привело до витіснення концепції “освіта на все життя” концепцією “освіта впродовж життя”, котра була прийнята світовим співтовариством. Зокрема, у програмі ЮНЕСКО “Освіта для XXI століття” наголошується, що освіта в наш час не повинна завершуватися одержанням диплому – вона має тривати впродовж усього життя, стимулюючи розвиток людини на різних етапах її життєдіяльності. Реалізація концепції навчання впродовж життя (*Lifelong Learning*) як визначального фактора прогресивного розвитку країни спонукає до пошуків нового підходу до підготовки майбутніх фахівців, який ґрунтується на принципах сприяння сталому розвитку суспільства через накопичення конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти та саморозвитку впродовж життя.

Освітня політика нашої держави орієнтується на прогресивні тенденції розвитку, що знайшло відображення в Законі України “Про вищу освіту” (2014), у Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття), у Національній доктрині розвитку освіти, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, в Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти та інших нормативних документах. Таким чином, перед вищою школою гостро постає проблема забезпечення умов для фахового зростання майбутніх учителів, готових до безперервного професійного саморозвитку впродовж життя, здатних постійно вдосконалювати себе й власну діяльність відповідно до потреб суспільства.

Особливої ваги набуває означена проблема в контексті підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, педагогічна діяльність яких передбачає постійний розвиток особистісних і професійних якостей, удосконалення мистецьких умінь і навичок, підвищення рівня художньо-естетичного виховання молоді, творчої самореалізації тощо.

Як засвідчує аналіз наукових джерел, проблема підготовки до професійного саморозвитку майбутніх учителів стала предметом досліджень багатьох науковців. У контексті нашого дослідження особливого значення набувають сучасні концепції філософії освіти (В. Андрущенко, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лозовий та ін.); психолого-педагогічні аспекти формування готовності до професійної діяльності (Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, А. Маслоу, Б. Мастеров, В. Маралов, В. Рибалка, Г. Цукерман та ін.); педагогічні дослідження проблеми самовдосконалення та саморозвитку вчителя (Л. Зязюн, В. Маралов, Л. Мітіна, М. Монтессорі, О. Пехота, Г. Селевко, В. Сластьонін, В. Сухомлинський та ін.); теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутнього вчителя (С. Гончаренко, Р. Гуревич, А. Линенко, Н. Ничкало, М. Сметанський, В. Шахов та ін.); ідеї творчого підходу до фахової підготовки майбутнього вчителя (О. Акімова, Б. Брилін, С. Сисоєва, Г. Тарасенко та ін.); дослідження в галузі професійно-педагогічної інноватики (М. Кадемія, А. Коломієць, М. Козяр, Н. Кузьміна, О. Пометун та ін.); шляхи реалізації компетентнісного підходу в освіті

(І. Зимня, О. Овчарук, В. Петрук, О. Савченко, В. Хуторської та ін.); концептуальні засади мистецької освіти (Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Ніколаї, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Шевнюк, О. Щолокова та ін.); дослідження фахової підготовки вчителів мистецьких спеціальностей (Т. Агейкіна-Старченко, Л. Ліхіцька, М. Мороз, Н. Мозгальова, В. Орлов, Н. Сегеда, М. Семко, О. Соколова, О. Шпортун та ін.).

Пошук ефективних шляхів підготовки майбутніх учителів до професійного саморозвитку здійснювали в своїх дисертаціях сучасні дослідники: А. Бистрюкова (2009), О. Гандабура (2014), М. Костенко (2004), Т. Стрітьєвич (2009), Т. Тихонова (2001), Г. Топчій (2011), П. Харченко (2004) та ін.

Однак проблема формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей не була поки що предметом окремого дисертаційного дослідження.

Грунтовний аналіз наукових праць і практичних досягнень дозволив констатувати відсутність системного теоретико-методичного забезпечення підготовки до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, що сприяє виникненню низки *суперечностей* між:

- потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, які прагнуть до професійного саморозвитку в мистецько-педагогічній діяльності, та реальним станом підготовки випускників вищих педагогічних навчальних закладів;

- внутрішньою потребою в саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей як основи їхнього професійного становлення та традиційними формами й методами організації освітньої діяльності в педагогічному навчальному закладі;

- необхідністю підвищення рівня готовності до професійного саморозвитку студентів і недостатньою розробленістю відповідних педагогічних умов реалізації цього процесу в навчальному закладі;

- потенційним рівнем професійного розвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей та рівнем, необхідним для успішного виконання професійної педагогічної діяльності.

Актуальність проблеми, її недостатня наукова й методична розробленість, а також потреба в розв'язанні означених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **“Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за темою “Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя” (РК 0111U00620) та теми кафедри мистецької підготовки “Підвищення ефективності мистецької підготовки майбутніх учителів в умовах розвитку інтегративних процесів в освіті” (протокол № 1 від 11.12.2007 р.).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

Коцюбинського (протокол № 2 від 24.11.2004 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою НАПН України з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 28.09.2010 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов і методики їх реалізації щодо формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Предмет дослідження: педагогічні умови та методика їх реалізації у формуванні готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що якість професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку зросте за умов:

- зміцнення мотиваційної основи професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій;
- реалізації компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на основі педагогічної інноватики;
- збагачення творчого потенціалу студентів у процесі залучення до мистецько-педагогічної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Здійснити дефінітивний аналіз поняття “готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей” та з'ясувати його структурно-компонентний склад.

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

4. Розробити методику реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей та експериментально перевірити її результативність.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети використано комплекс **методів дослідження:**

– *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація, конкретизація, моделювання, узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження) для вивчення теоретичних аспектів проблеми дослідження; визначення понятійно-категоріального апарату, з'ясування структури готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, критеріїв та рівнів її діагностики, визначення педагогічних умов і створення моделі ефективної підготовки студентів до професійного саморозвитку в мистецько-педагогічній діяльності;

– *емпіричні* (анкетування, опитування, спостереження, бесіди, тестування, експертна оцінка, аналіз результатів творчої діяльності студентів, педагогічний

експеримент (констатувальний і формувальний етапи) з метою вивчення стану готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку;

– *статистичні* (математична обробка результатів дослідження, відображення їх у табличних і графічних формах) для фіксації й узагальнення результатів вимірювань та перевірки їх достовірності.

Експериментальна база дослідження – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського, Вінницький обласний комунальний гуманітарно-педагогічний коледж. До експериментальної роботи залучено 516 студентів (майбутніх учителів мистецьких спеціальностей) освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр” і “спеціаліст”.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей (зміцнення мотиваційної основи професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій; реалізація компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на основі педагогічної інноватики; збагачення творчого потенціалу студентів у процесі залучення до мистецько-педагогічної діяльності); розроблено модель підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до означеної діяльності;

– *конкретизовано* критерії (мотиваційно-вольовий, когнітивно-інтелектуальний, креативно-діяльнісний), показники й рівні (компетентнісний, репродуктивний, фрагментарний) готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей;

– *уточнено* сутність і структуру понять “саморозвиток”, “професійний саморозвиток учителя”, “готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей” відповідно до проблеми дослідження;

– *подальшого розвитку* набули теоретико-методичні підходи формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні й експериментальній перевірці методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; у створенні та впровадженні програмно-методичного забезпечення спецкурсу “Основи професійного саморозвитку майбутніх учителів”, що дало змогу підвищити рівень знань і вмінь, необхідних студентам для подальшого професійного саморозвитку в майбутній педагогічній діяльності.

Результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Інституту педагогіки, психології і мистецтв Вінницького

державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/21 від 27.05.2016 р.), Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 448/1 від 26.05.2016 р.), Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського (довідка № 176 від 26.05.2016 р.), Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу (довідка № 01-06-124 від 31.05.2016 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 1133 від 15.06.2016 р.).

Матеріали дисертації можуть бути використані в роботі зі студентами мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів, а також у системі післядипломної освіти вчителів.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема *міжнародних*: конгрес «Розвиток особистості в полікультурному освітньому просторі» (IV Слов'янські педагогічні читання, Черкаси, 2005); «VII-VIII Міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. Рудницької» (Київ, 2010); «Актуальні проблеми професійної освіти: теорія і практика» (Вінниця - Бар, 2012); «Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності» (Луганськ, 2012); «Художня культура і освіта: традиції, сучасність, перспективи» (Мелітополь, 2013); «Мистецька освіта у вимірах сучасності» (Київ, 2014); «Суспільство знань» (Лодзь, 2014); «Питання педагогіки, психології та методики початкового навчання: наукова дискусія» (Суми, 2014); «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2015); «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2015); *всеукраїнських*: «Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя» (Вінниця, 2010, 2014); «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2009, 2011); «Інклюзивна освіта у дошкільних навчальних закладах» (Рівне, 2014); *регіональних*: «Сучасні вимоги до виховної діяльності вчителя початкових класів» (Вінниця-Бар-Глухів, 2004, 2006); науково-практичні конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології та мистецтв ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (2004-2006, 2009-2016); на засіданнях кафедр педагогіки та мистецької підготовки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2016).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 20 одноосібних публікаціях, з них: 7 статей опубліковано у фахових наукових виданнях, 1 стаття в зарубіжному виданні, 12 статей у збірках наукових праць.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 255 найменувань), 14 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 259 сторінок, з яких основного тексту – 180 сторінок. Робота містить 13 рисунків на 7 сторінках, 10 таблиць на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання, окреслено об'єкт, предмет, методи експериментального дослідження, сформульовано гіпотезу, розкрито наукову новизну роботи, її теоретичне й практичне значення. Вказано на зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами й планами, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження в педагогічну практику.

У першому розділі – **“Теоретичні основи проблеми дослідження”** – представлено результати ретроспективного аналізу означеної проблеми, здійснено дефінітивний аналіз поняття “готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей”, охарактеризовано особливості професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у контексті сучасних парадигм освіти.

Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить про те, що категорія “саморозвиток” є одним із ключових понять сучасного інтелектуального процесу в усіх його проявах: у філософії, що досліджує загальний розвиток людини; у психології, що висвітлює розвиток і саморозвиток особистості; у педагогіці, яка вивчає професійний саморозвиток майбутнього вчителя. Зокрема, філософська думка визначає саморозвиток як “саморух”, спрямований на можливу найбільш повну реалізацію людиною себе як особистості (М. Бердяєв, Г. Гегель, А. Камю, О. Князева, Е. Коваленко, Л. Сідак, Г. Сковорода, П. Юркевич та ін.). У психології його трактують як потребу особистості в самоактуалізації, самовдосконаленні природженого потенціалу та самореалізації своїх можливостей у майбутній діяльності (Г. Балл, Л. Виготський, А. Маслоу, В. Маралов, Г. Олпорт, Ж. Піаже, З. Фрейд та ін.).

Сучасні педагогічні концепції спираються на творчу спадщину класичної педагогіки, що визнає саморозвиток особистості невід'ємною складовою освітнього процесу, провідним засобом і пріоритетною метою освіти (В. Давидов, А. Дістервег, Дж. Дьюї, Д. Ельконін, П. Каптерєв, Я. Коменський, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, К. Ушинський, Г. Цукерман та ін.).

Ураховуючи достатню обґрунтованість усіх підходів до визначення поняття “саморозвиток”, ми розуміємо цей феномен як процес і результат поступового, вільного сходження людини до ідеалу на основі інтегрованої взаємодії соціальних і особистісних, зовнішніх і внутрішніх чинників.

Принцип саморозвитку покладений в основу особистісного та професійного розвитку, що зумовлює продуктивне професійне становлення й перетворення фахівця на професіонала. У сучасних педагогічних дослідженнях “професійний саморозвиток” тлумачать як головну рису найвищого рівня професіоналізму (Н. Кузьміна); як професійне становлення педагога, що відбувається впродовж усього життя (В. Орлов); як процес підвищення рівня професійно-педагогічної компетенції відповідно до зовнішніх соціальних вимог та умов професійної діяльності (І. Краснощок); як складний, багатогранний процес зростання, інтеграції й реалізації в педагогічній діяльності професійно значущих особистісних якостей і здібностей, професійних знань і вмінь (О. Гандабура); як акме-вершину майбутнього вчителя (Л. Рибалко).

Вивчаючи *професійний саморозвиток* як базову складову професійної компетентності майбутнього вчителя, у контексті нашого дослідження визначаємо це поняття як безперервний, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання, спрямований на підвищення рівня власної професійної компетенції шляхом удосконалення професійно значущих якостей, умінь і навичок та реалізації творчих здібностей відповідно до соціальних вимог з метою досягнення значних результатів у майбутній професійній діяльності.

Сутнісними компонентами, що відображають специфіку його реалізації, на нашу думку, є такі: *самопізнання* як процес пізнання власних рис та якостей, особливостей перебігу пізнавальних процесів особистості; *самовизначення* як спрямованість на визначення своїх здібностей, можливостей, системи цінностей, намірів та прагнень; *самоорганізація* як цілеспрямована регуляція навчально-практичних дій (самоаналіз, самоконтроль, саморегуляція, самооцінка); *самовиховання* як свідома діяльність людини, спрямована на зміну своїх якостей відповідно до соціальних цінностей та орієнтацій; *самоактуалізація* як прагнення до постійного виявлення й розвитку особистісних потенційних можливостей та до їх реалізації; *самовдосконалення* як процес підвищення рівня власної професійної компетенції.

У результаті дослідження встановлено, що готовність майбутніх учителів до професійного саморозвитку розглядається сучасними вченими (А. Бистрюкова, В. Ільчук, О. Пехота, Г. Полоз, Т. Стрітьєвич, Т. Тихонова, П. Харченко та ін.) переважно як інтегративна властивість особистості, що виникає внаслідок інтеграції мотивів, потреб, цінностей, професійної самосвідомості, системи психолого-педагогічних, методичних та спеціальних знань, умінь і навичок; прагнення до творчої самореалізації, бажання досягти високих результатів у виконанні професійної діяльності.

Спираючись на наукове обґрунтування особливостей професійної діяльності вчителів мистецьких спеціальностей та сучасні парадигми розвитку вищої педагогічної освіти, *готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей* визначено нами як професійно важливу якість особистості студента, котра характеризується позитивним ставленням до мистецько-педагогічної діяльності, прагненням до постійного самотворення на засадах акмеологічних позицій, що формується в процесі самостійного поглиблення фахових знань, розвитку мистецьких умінь і навичок, удосконалення педагогічної майстерності, а також реалізації особистісних можливостей і професійного творчого потенціалу.

На підставі аналізу науково-методичної літератури окреслено методологічні підходи щодо формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Найбільш суттєвими вважаємо: *акмеологічний* підхід як методологічну основу професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, що спрямовує їх на досягнення вищого рівня професіоналізму в майбутній педагогічній діяльності; *особистісно орієнтований* підхід, що передбачає розвиток суб'єктивного, особистісного ставлення до світу, визначає послідовне

формування значущих якостей особистості як самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку; *системний підхід*, що сприяє розвитку особистості як системи взаємопов'язаних складників самості, котрі забезпечують готовність майбутнього вчителя до професійного саморозвитку; *діяльнісний підхід*, що забезпечує актуалізацію найбільш значимих і цінних новоутворень, перетворенню їх у засоби й механізми розв'язання найбільш складних сучасних завдань особистості та доводить, що діяльність – основа розвитку й саморозвитку; *інтегративний підхід*, який охоплює взаємодію мистецтв, сприяє гармонійному розвитку особистості, розкриває цілісну художню картину світу й у такий спосіб впливає на формування світогляду; *компетентнісний підхід*, що забезпечує формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, котрі засновані на принципах саморозвитку та самореалізації; *креативний підхід* як здатність до змін і перетворень, що сприяє виявленню й розвитку творчих ресурсів і засобів їх реалізації в мистецько-педагогічній діяльності.

У другому розділі – **“Моделювання процесу формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей”** – виокремлено критерії, схарактеризовано рівні готовності до професійного саморозвитку; проаналізовано стан сформованості досліджуваної якості на констатувальному етапі експерименту; обґрунтовано педагогічні умови та розроблено модель формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

У структурі готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей виокремлюємо такі компоненти: мотиваційно-вольовий, що передбачає розвиток мотиваційної сфери майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, когнітивно-інтелектуальний, котрий є результатом оволодіння системою загально-педагогічних і мистецьких знань, необхідних для ефективного здійснення професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, креативно-діяльнісний, який засвідчує практичну готовність майбутнього вчителя до здійснення професійного саморозвитку.

З метою діагностики досліджуваного феномена нами було визначено критерії готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, що відповідають його структурним компонентам, та розроблено показники: *мотиваційно-вольовий критерій* (наявність інтересу до мистецько-педагогічної діяльності; усвідомлення особистісної та суспільної значущості професійного саморозвитку; характер мотивації та сформованість потреби в професійному саморозвитку; сформованість професійних вольових якостей); *когнітивно-інтелектуальний критерій* (обсяг знань про сутність, зміст, особливості професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; розвиток мистецької ерудиції); *креативно-діяльнісний критерій* (сформованість умінь та навичок здійснення професійного саморозвитку; готовність до самостійної мистецької діяльності; наявність креативності та прагнення саморозвитку творчого потенціалу).

На основі теоретичного аналізу результатів діагностичних процедур з урахуванням виокремлених критеріїв і показників запропоновано три рівні

сформованості готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до означеної діяльності: компетентнісний, репродуктивний, фрагментарний.

Компетентнісний (високий) рівень передбачає стійке прагнення студентів до саморозвитку в майбутній мистецько-професійній діяльності, що базується на глибоких переконаннях у його особистісній і суспільній значущості; наявність мотивації та потреби досягнення професіоналізму; сформованість вольових якостей; міцні знання щодо сутності, змісту та особливостей професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; досконале володіння вміннями та навичками ефективної реалізації означеної діяльності; розвиненість загальної мистецької ерудиції; творчий, креативний характер виконання практичних мистецьких завдань.

Репродуктивний (середній) рівень властивий студентам, яким притаманне позитивно-пасивне ставлення до професійного саморозвитку та усвідомлення необхідності самовдосконалення та розвитку особистих та професійних якостей; неглибокі знання в сфері професійного саморозвитку; достатній розвиток загальної мистецької ерудиції; сформованість умінь і навичок, необхідних для здійснення професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; репродуктивний характер практичної діяльності; фрагментарне володіння методами розвитку творчих здібностей та невиразний прояв педагогічної креативності.

Фрагментарний (низький) рівень готовності до професійного саморозвитку характеризується формальним ставленням до професійної мистецько-педагогічної діяльності; несформованими ціннісними орієнтаціями; фрагментарністю знань щодо сутності, змісту та особливостей професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; низьким рівнем розвитку загальної мистецької ерудиції; мінімальним ступенем сформованості професійних умінь і навичок здійснення власного саморозвитку; пасивністю у виконанні самостійної роботи та творчих завдань, відсутністю креативного підходу.

З метою з'ясування реального стану готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей проведено констатувальний етап експериментального дослідження, який складався з діагностичних процедур: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, усного та письмового опитування, аналізу результатів творчої діяльності студентів, кількісного та якісного аналізу результатів експерименту, методу самооцінки тощо.

Результати діагностики засвідчили, що загальний стан готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей знаходиться переважно на фрагментарному (низькому) (32,8 %) та репродуктивному (середньому) (53,9 %) рівнях. Лише в незначній кількості студентів нами діагностовано компетентнісний (високий) рівень (13,3 %).

Урахування результатів науково-теоретичного аналізу реального стану та власного практичного досвіду роботи дозволило зробити припущення, що формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів

мистецьких спеціальностей під час фахової підготовки може бути забезпечено шляхом створення таких педагогічних умов:

- зміцнення мотиваційної основи професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій;
- реалізація компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на основі педагогічної інноватики;
- збагачення творчого потенціалу студентів у процесі залучення до мистецько-педагогічної діяльності.

Визначені педагогічні умови є складовою авторської моделі (рис.1) формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, котру ми розуміємо як схематичне зображення структурних компонентів спостережуваного процесу відповідно до мети, завдань, методологічних підходів, що містить критерії, показники, рівні сформованості означеної якості, а також поетапну методику реалізації педагогічних умов. Система мистецької підготовки охоплює навчальну діяльність (аудиторна та групова робота) і позааудиторну роботу (мистецькі гуртки, концертно-виконавська діяльність, творчі майстерні тощо).

У третьому розділі **„Експериментальна перевірка ефективності методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей”** – здійснено експериментальну перевірку ефективності методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; представлено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

Перевірка ефективності визначених нами педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей здійснювалася на формувальному етапі експерименту, у процесі викладання мистецьких дисциплін (зокрема, “Інструментальна підготовка”, “Гра на дитячих музичних інструментах”, “Історія зарубіжної культури”, “Історія мистецтв”, “Теорія та методика поліхудожньої освіти”, “Шкільний курс художньої культури” та ін.), запропонованого нами спецкурсу “Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя”, а також під час проведення позааудиторної роботи водночас у двох групах: в експериментальній групі – відповідно до розробленої методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, та контрольній – традиційно, за усталеною схемою, за типовими навчальними планами та складеними у відповідності до них робочими програмами.

У експерименті брали участь студенти освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр” і “спеціаліст” Інституту педагогіки, психології і мистецтв Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського галузі знань 01 Освіта спеціальностей 013 Початкова освіта і 014 Музичне мистецтво з додатковими спеціалізаціями “Мистецтво” та “Художня культура”.

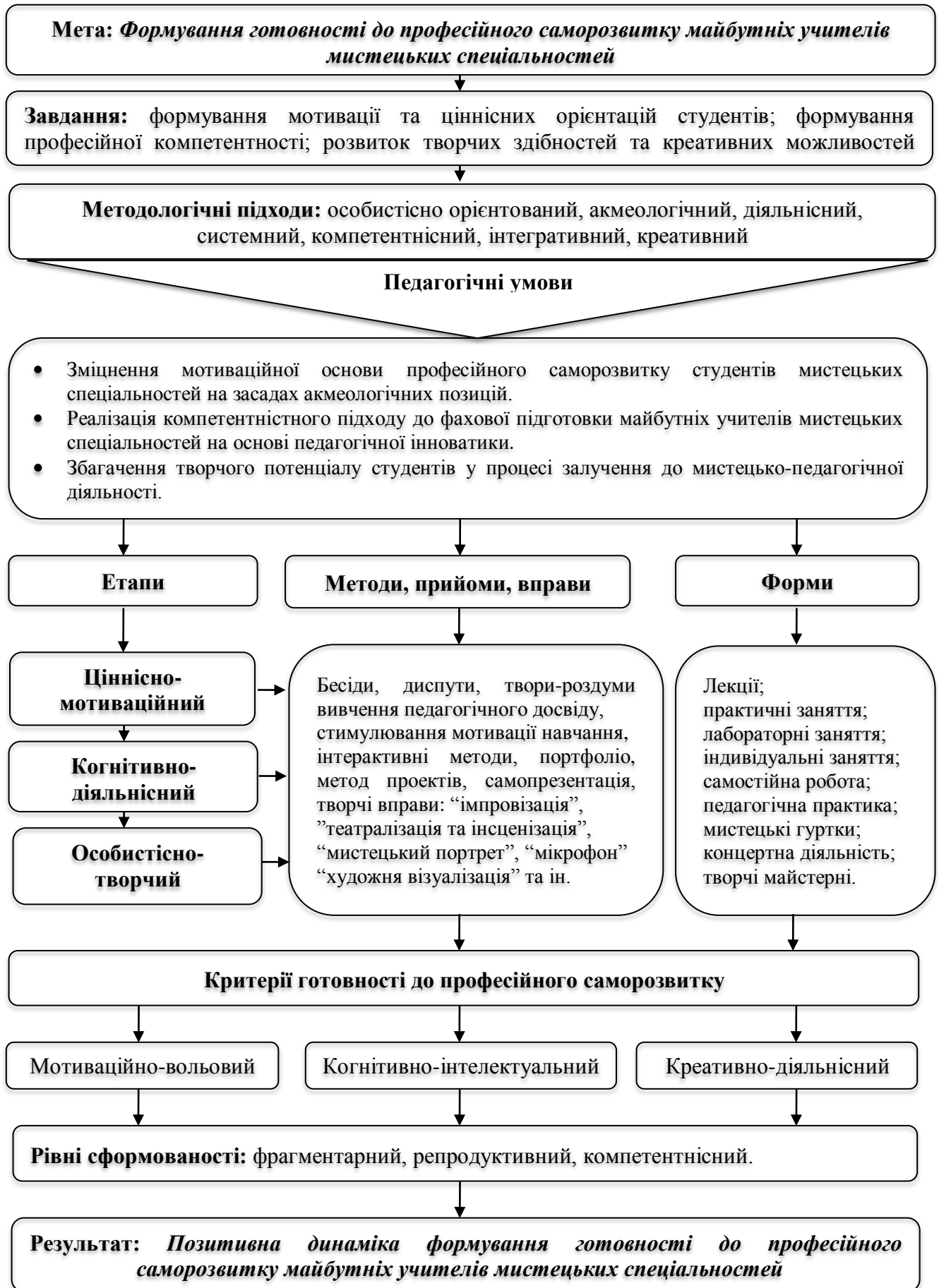

Рис. 1. Модель формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей

Методика реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей передбачала три взаємопов'язані етапи (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-творчий).

Ціннісно-мотиваційний етап спрямовувався на створення аксіологічного фундаменту для подальшого формування в студентів практичних умінь і навичок професійного саморозвитку як основи майбутньої педагогічної діяльності.

Головними завданнями цього етапу експерименту були: формування мотиваційного компоненту готовності до професійного саморозвитку студентів у процесі вивчення мистецьких дисциплін; активізація інтересу до мистецько-педагогічної діяльності; ознайомлення студентів з основними вимогами та високими взірцями діяльності вчителів мистецьких спеціальностей.

Розв'язання цих завдань передбачало використання методів, що спрямовані на формування ціннісних орієнтацій студентів (розповіді, бесіди, диспути, написання творів-роздумів); методів стимулювання й мотивації навчальної діяльності (створення ситуації успіху, використання аналогій, метод вивчення передового педагогічного досвіду); методів мистецького навчання (словесні, демонстраційно-образні (наочні), художньо-творчі (практичні); стимулювання художнього навчання, цілеспрямованої активізації художньої діяльності, регуляції вольових зусиль) тощо.

Мистецьку підготовку презентують форми і методи навчання, що мають специфіку, зумовлену особливостями художньо-пізнавальної діяльності: метод художнього сприймання та оцінювання мистецтва, художній аналіз мистецьких творів, методи художньо-педагогічної драматургії, музичний лекторій, індивідуальне заняття-репетиція, заняття-виступ тощо.

Когнітивно-діяльнісний етап був націлений на формування необхідного обсягу знань і практичних умінь для здійснення професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Основними завданнями на цьому етапі експерименту були: засвоєння майбутніми спеціалістами системи знань про сутність, зміст, особливості професійного саморозвитку; формування компетентності професійного саморозвитку; оволодіння практичними навичками і вміннями власного професійного саморозвитку студентів; підвищення рівня мистецької ерудиції.

Реалізація когнітивно-діяльнісного етапу підготовки здійснювалася під час впровадження розробленого нами спецкурсу “Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя” для студентів вищих навчальних закладів.

Мета спецкурсу – формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів. Зміст, форми і методи роботи за цією програмою спрямовані на розв'язання таких завдань: формування ціннісних орієнтирів щодо майбутньої професійної діяльності вчителя мистецьких спеціальностей; актуалізація в студентів мотивації професійного зростання; усвідомлення ролі професійного саморозвитку; забезпечення майбутнього спеціаліста системою знань та практичними навичками і вміннями щодо професійного саморозвитку

в майбутній мистецько-педагогічній діяльності; ознайомлення майбутніх учителів із сучасними інноваційними педагогічними технологіями.

Відповідно до поставлених завдань було використано такі методи, прийоми та вправи: метод самоспостереження; метод самотестування (вправи “Хто я?”, “Мої професійні пріоритети”); метод планування (вправа “Шляхи самореалізації”, прийом “Крок уперед”); метод самоосвіти, самоорганізації навчання; метод самооцінки (вправа-звіт “Мій професійний саморозвиток”).

У процесі вивчення спецкурсу студентам запропоновано ознайомлення з сучасною дистанційною програмою Intel “Навчання для майбутнього”, яка покликана допомогти вчителям загальноосвітніх навчальних закладів і студентам педагогічних ВНЗ опанувати новітні педагогічні та інформаційні технології, сприяє підвищенню кваліфікації майбутніх учителів різних напрямів підготовки та спеціальностей.

Метою *особистісно-творчого етапу* було забезпечення умов для максимальної реалізації студентами власного творчого потенціалу. Основними завданнями цього етапу експерименту були: творче застосування студентами набутих умінь, навичок і технологій здійснення професійного саморозвитку; активізація самостійної мистецької діяльності студентів з метою розкриття творчого потенціалу; формування креативно-діяльнісного компонента готовності до професійного саморозвитку.

Реалізація цих завдань відбувалася в процесі навчальної (практичні, лабораторні, індивідуальні заняття) та позанавчальної діяльності (концертах, виставках, майстер-класах, творчих гуртках), проходження педагогічної практики та самостійної роботи.

Провідними засобами було впровадження проектних художньо-педагогічних технологій: мистецькі презентації, творчі проекти, метод портфоліо; творчі вправи й завдання: “Намалюй музику”, “Я і мистецтво” “Казка про музику”, “Музичний образ”, “Мікрофон”, “Творчий звіт”, “Мистецький портрет”, “Презентація творчих здобутків”; метод “інсценізації та театралізації”, що сприяють активізації творчих здібностей і найбільш повному саморозкриттю потенційних можливостей студентів.

Результати контрольного зрізу засвідчили, що впровадження методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей сприяло підвищенню рівня готовності до означеної діяльності. Так, зафіксовано збільшення кількості студентів з компетентнісним (високим) рівнем підготовки до професійного саморозвитку – з 11,9% до 31,0%. Натомість значно зменшилася кількість студентів з фрагментарним (низьким) рівнем – з 33,3% до 11,9%. Репродуктивний (середній) рівень готовності щодо означеної діяльності виявили 54,8 % опитуваних, після експерименту – 57,1 % (рис. 2).

Перевірка одержаних результатів здійснювалася за допомогою статистичного χ^2 - критерію, що дозволив виконати парне порівняння розподілів та оцінити статистичну істотність відмінностей.

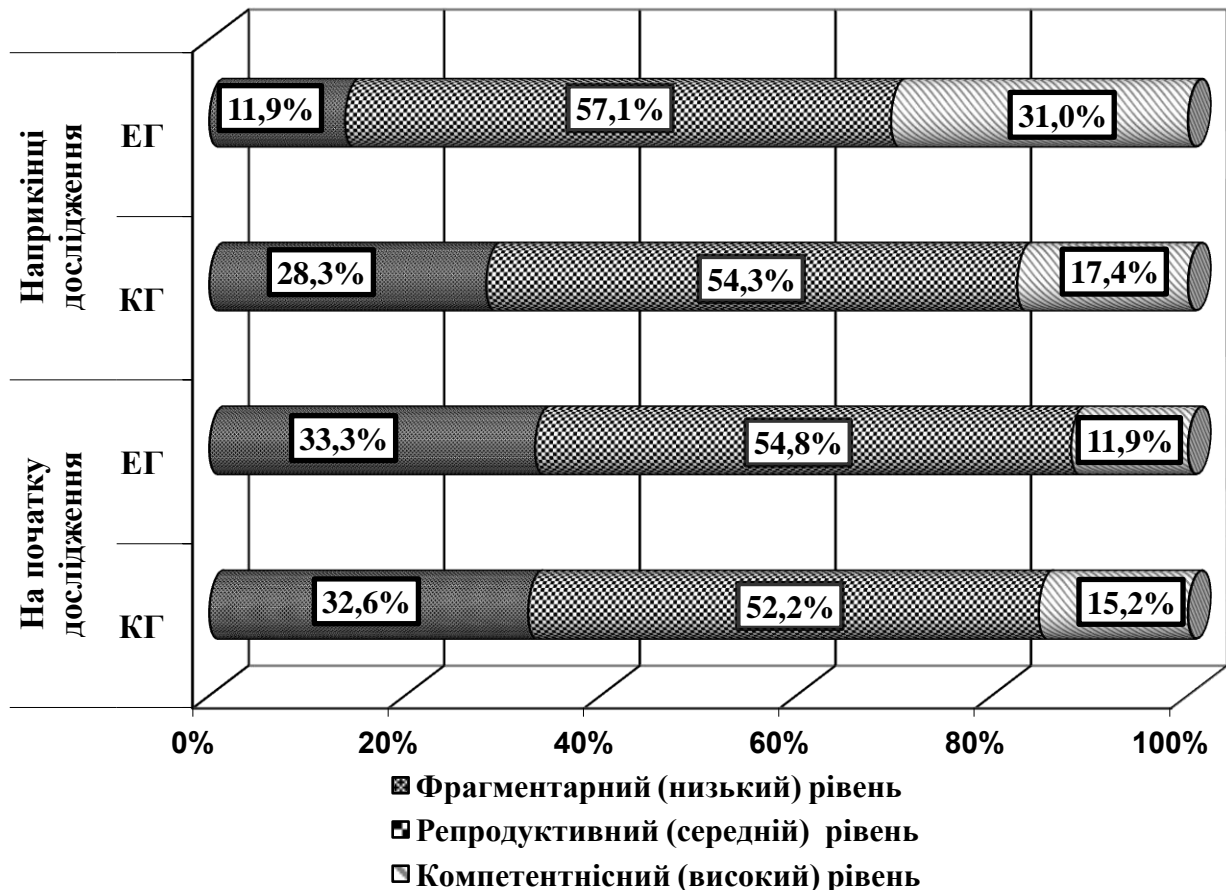

Рис. 2. Динаміка сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей

Одержані в процесі дослідження якісні та кількісні результати дозволяють говорити про дієвість і перспективність запропонованої методики підготовки майбутніх фахівців до означеної діяльності.

Отже, мети досягнуто, завдання виконано, гіпотезу підтверджено.

Узагальнення результатів теоретичного пошуку, експериментальної роботи дозволяють зробити такі **ВИСНОВКИ**:

1. Аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури дозволив визначити саморозвиток особистості як процес і результат поступового, вільного сходження людини до ідеалу на основі інтегрованої взаємодії соціальних і особистісних, зовнішніх і внутрішніх чинників.

Професійний саморозвиток вчителя варто розглядати як безперервний, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання, спрямований на підвищення рівня власної професійної компетенції шляхом удосконалення професійно значущих якостей, умінь і навичок та реалізації творчих здібностей відповідно до соціальних вимог з метою досягнення значних результатів у майбутній професійній діяльності.

Готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей визначено як професійно важливу якість особистості студента, котра характеризується позитивним ставленням до мистецько-педагогічної діяльності, прагненням до постійного самотворення на засадах акмеологічних

позицій, що формується в процесі самостійного поглиблення фахових знань, розвитку мистецьких умінь і навичок, удосконалення педагогічної майстерності, а також реалізації особистісних можливостей і професійного творчого потенціалу.

Структурними компонентами означеної готовності визнано мотиваційно-вольовий компонент (ціннісне ставлення до майбутньої професії, спрямованість на професійний саморозвиток у педагогічній діяльності, розвиненість вольових якостей); когнітивно-інтелектуальний компонент (володіння системою загально-педагогічних і мистецьких знань; інформованість про сутність, зміст професійного саморозвитку; інтелектуальний розвиток); креативно-діяльнісний компонент (практична готовність до здійснення професійного саморозвитку; креативність).

2. Відповідно до визначених компонентів готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей виокремлено критерії, котрі конкретизовано в показниках: мотиваційно-вольовий критерій (наявність інтересу до мистецько-педагогічної діяльності; усвідомлення особистісної та суспільної значущості професійного саморозвитку; характер мотивації та сформованість потреби в професійному саморозвитку; сформованість професійних вольових якостей); когнітивно-інтелектуальний критерій (обсяг знань про сутність, зміст, особливості професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей; розвиток мистецької ерудиції); креативно-діяльнісний критерій (сформованість умінь та навичок здійснення професійного саморозвитку; готовність до самостійної мистецької діяльності; наявність креативності та прагнення саморозвитку творчого потенціалу).

Визначено й охарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку: компетентнісний (високий), репродуктивний (середній), фрагментарний (низький).

Результати діагностичного вивчення рівня готовності студентів до професійного саморозвитку засвідчили недостатній рівень сформованості досліджуваної професійної якості (зафіксовано домінування репродуктивного (середнього (53,9 %)) та фрагментарного (низького) (32,8 %) рівнів, що свідчить про невідповідність опитуваних до здійснення означеної діяльності.

3. Обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують процес ефективного формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей: зміцнення мотиваційної основи професійного саморозвитку студентів мистецьких спеціальностей на засадах акмеологічних позицій; реалізація компетентнісного підходу до фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на основі педагогічної інноватики; збагачення творчого потенціалу студентів у процесі залучення до мистецько-педагогічної діяльності.

Розроблено модель формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, яка дозволила більш виразно представити наукову проблему, об'єднати теоретичне й емпіричне в педагогічному дослідженні, з'ясувати найбільш суттєві риси

експериментальної методики навчання, перевірити гіпотезу дослідження, спроектувати результат.

4. У процесі дисертаційного дослідження розроблено та експериментально перевірено методику реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, що передбачає ціннісно-мотиваційний етап (формування мотиваційного компонента готовності до професійного саморозвитку студентів), когнітивно-діяльнісний етап (формування компетентності професійного саморозвитку майбутніх учителів) та особистісно-творчий етап (створення умов максимальної творчої самореалізації).

Аналіз одержаних у процесі експериментальної перевірки результатів виявив позитивну динаміку сформованості готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Ця думка ґрунтується на зіставленні результатів контрольної та експериментальної груп, а також на обробці кількісних показників, одержаних у результаті виконання контрольних завдань наприкінці кожного етапу та узагальнення даних. Зокрема, збільшилась кількість студентів з високим рівнем готовності до професійного саморозвитку (на 19,1%), натомість значно зменшилась кількість студентів з низьким рівнем (на 21,4%). Таким чином, запропонованої нами методики реалізації педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку сприятиме значному поліпшенню якості підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей.

Проведене дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання індивідуального підходу до студентів у процесі підготовки до професійного саморозвитку; оновлення змісту мистецьких дисциплін відповідно до сучасних вимог, а також удосконалення методики формування готовності до професійного саморозвитку на основі використання найсучасніших інноваційних технологій освіти.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені в таких одноосібних **публікаціях** автора:

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Чорна Н. Б. Розвиток самостійності майбутнього вчителя в процесі фахової музично-інструментальної підготовки / Н. Б. Чорна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівця : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ ; Вінниця : ООО «Планер», 2005. – Вип. 8 – С. 487-491.
2. Чорна Н. Б. Формування виконавської майстерності студентів у процесі самостійної підготовки в класі основного музичного інструменту / Н. Б. Чорна // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. Спец. вип. [5] : Мистецька освіта : сучасний стан і перспективи розвитку. – Одеса, 2006. – Ч. 1. – С.178-183.
3. Чорна Н. Б. Теоретичні основи формування самостійності майбутнього учителя початкових класів / Н. Б. Чорна // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія :

Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / редкол. : М. І. Сметанський (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2009. – Вип. 28. – С.79-82.

4. Чорна Н. Б. Особливості професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. – Вип. 34. – С.187-190.

5. Чорна Н. Б. Сутність та структура готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Вісник Запорізького національного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. / голов. ред. Г. В. Локарева. – Запоріжжя, 2012. – №1(17). – С.192-196.

6. Чорна Н. Б. Діагностика готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ, 2012. – №6 (24). – С. 356-362.

7. Чорна Н. Б. Педагогічні умови ефективної підготовки до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 2014. – Вип. 16 (21) Ч. I. – С. 191-194.

8. Чорна Н. Б. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Zbiór raportów naukowych «Knowledge society». – Warszawa : Wydawca : Sp. z o.o. “Diamond trading tour”, 2014. – S.104-108.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Чорна Н. Б. Розвиток творчої самостійності майбутнього учителя в процесі мистецької підготовки / Н. Б. Чорна // Наукові записки : зб. матеріалів наук.-практ. конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології. Серія «Початкове навчання». Вип. 7. У 2-х ч. Ч.1. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. – С. 195-197.

10. Чорна Н. Б. Організація самостійної роботи майбутніх учителів у процесі музично-інструментальної підготовки / Н. Б. Чорна // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (II школа методичного досвіду) : зб. матеріалів Всеукраїнського наук.-практ. семінару. – Вінниця : ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 2010. – С. 140-146.

11. Чорна Н. Б. Професійний саморозвиток майбутніх учителів як педагогічна проблема / Н. Б. Чорна // Традиції та інновації в педагогіці початкової школи : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конференції. – Сімферополь : АВЕНЮ-АПР, 2011. – С. 69-72.

12. Чорна Н. Б. Саморозвиток як чинник професійного становлення майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей : зб. матеріалів ІХ Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / гол. ред.: І. А. Зязюн. – Чернівці : Зелена Буковина, 2011. – Вип. 3(7). – С. 612-613.

13. Чорна Н. Б. Мотиваційно-вольовий аспект формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Наукові записки : зб. матеріалів наук.-практ. конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології. Серія «Мистецтво». – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012 . – Вип. III. – С. 43-45.
14. Чорна Н. Б. Критерії готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Мистецька освіта в контексті глобалізації та полікультурності : зб. наук. пр. за матеріалами Міжнародної наук.-практ. конференції. – Луганськ : Янтар, 2012. – С. 197-201.
15. Чорна Н. Б. Самостійна робота як складова професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей : зб. матеріалів X Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / гол. ред. : І. А. Зязюн . – Чернівці : Зелена Буковина, 2013. – Вип. 3(8). – С. 242-244.
16. Чорна Н. Б. Аналіз стану готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (III школа методичного досвіду) : зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конференції. – Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2013. – С. 160- 165.
17. Чорна Н. Б. Методологічні засади формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Художня культура і освіта: традиції, сучасність, перспективи : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конференції / відп. ред. Н. А. Сегеда. – Мелітополь : МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2013. – С. 132-134.
18. Чорна Н. Б. Досвід реалізації педагогічних умов підготовки до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Наукові записки : зб. матеріалів наук.-практ. конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології. Серія «Мистецтво». – Вінниця : «Меркьюрі-Поділля», 2014. – Вип. V. – С. 58-62.
19. Чорна Н. Б. Стимулювання творчого потенціалу майбутніх учителів мистецьких спеціальностей у процесі фахової підготовки / Н. Б. Чорна // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції / [редкол. : Тарасенко Г. С. та ін. ; Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського]. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД» 2015. – С. 418-421.
20. Чорна Н. Б. Інтерактивні методи навчання у формуванні готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей / Н. Б. Чорна // Наукові записки : зб. матеріалів наук.-практ. конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв. Серія «Мистецтво». – Вінниця ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2016. – Вип. VII. – С. 93-100.

АНОТАЦІЇ

Чорна Н. Б. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України, Вінниця, 2016.

Дисертацію присвячено вивченню проблеми формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей. Визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено методику реалізації педагогічних умов ефективної підготовки студентів до означеної діяльності. З'ясовано компонентну структуру, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до професійного саморозвитку.

У процесі експериментальної роботи доведено, що впровадження методики на основі визначених педагогічних умов сприяє позитивним змінам у рівнях готовності студентів до означеної діяльності.

Ключові слова: саморозвиток, готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, критерії, показники, рівні, методика реалізації педагогічних умов, модель, творчий потенціал.

Чёрная Н. Б. Формирование готовности к профессиональному саморазвитию будущих учителей художественных специальностей. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, Министерство образования и науки Украины, Винница, 2016.

Исследование посвящено актуальной проблеме подготовки будущих учителей художественных специальностей к профессиональному саморазвитию. Теоретически обоснованы педагогические условия подготовки будущих учителей художественных специальностей к профессиональному саморазвитию, экспериментально проверена методика их реализации. Определены критерии, показатели, уровни готовности к профессиональному саморазвитию будущих учителей художественных специальностей.

В исследовании доказано, что профессиональное саморазвитие является сложным интегративным качеством будущих учителей художественных специальностей и в определенных педагогических условиях способствует положительным изменениям в уровнях готовности к профессиональному саморазвитию.

Ключевые слова: готовность к профессиональному саморазвитию будущих учителей художественных специальностей, методика реализации педагогических условий готовности к профессиональному саморазвитию, критерии, показатели, уровни готовности, модель, творческий потенциал.

Chorna N. B. The formation of the readiness for the professional self-development of future teacher of artistic disciplines. – Manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2016.

The analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature allowed us to define self-development of a personality as a process and result of gradual and free ascent of a person to the ideal on the basis of integrated interactions of social, personal, external and internal factors.

We regard professional self-development as continuous, purposeful process of personal and professional development aimed at the improvement of their own professional competence by improving professionally significant qualities and skills and creative abilities according to the social requirements to achieve significant results in their future careers.

Readiness for professional self-development of future teachers of artistic disciplines is defined as professionally important quality of a student's personality, which is characterized by a positive attitude to artistic and educational activities, the desire for continuous self-creation on the basis of acmeological positions which are formed during the process of self-improvement of professional knowledge, development of creative abilities and skills, improvement of teacher skills and implementation of personal capabilities and professional creative potential.

Structural components of the designated willingness are motivational and volitional component (value attitude to future career, focus on professional self-development in educational activities, development of volitional qualities); cognitive-intellectual component (system of general educational and artistic knowledge, awareness of the nature of the content of professional self-development, intellectual development); creative-activity component (practical readiness for professional self-development, creativity).

According to the defined components of readiness for professional self-development of future teachers of artistic disciplines some criteria were described that were specified in terms of motivational and volitional criterion (availability of interest in the artistic and educational activities, awareness of personal and social significance of professional self-development, the type of motivation and formation of professional needs of self-development, formation of professional volitional qualities); cognitive-intellectual criterion (the amount of knowledge about the nature, content and features of professional self-development of future teachers of artistic disciplines, the development of artistic erudition); creative-activity criteria (formation of skills of professional self-realization; readiness for independent creative activity, the presence of creativity and desire of self-development of creative potential).

The levels of readiness of future teachers of artistic disciplines for professional self-development were defined and characterised, they are competence (high), reproduction (average) and fragmented (low).

Pedagogical conditions that ensure the efficient process of formation of readiness for professional self-development of the future teachers of artistic

disciplines were grounded: strengthening of motivational foundation of professional self-development of students of art specialties based on acmeological positions; implementation of competence approach to professional training of future teachers of artistic disciplines based on pedagogical innovation; enrichment of creative potential of students in the process of involving to artistic and educational activities.

The model of formation of readiness for professional self-development of the future teachers of artistic disciplines was elaborated which reflects the structural components of the process according to the goal, objectives, methodological approaches, including criteria, indicators, levels of development and the stages, methods and forms of realization of pedagogical conditions that allow to define a scientific problem more clearly, to combine theoretical and empirical points in pedagogical research, outline the most essential features of experimental teaching methods, to test the hypothesis of the research and project results.

In the process of the dissertation research the methods of implementing pedagogical conditions of formation of readiness for professional self-development of future teachers of artistic disciplines were developed and experimentally tested that include value-motivational phase (development of motivational component of readiness for professional self-development of students), cognitive-activity stage (formation of competence of professional self-development of future teachers) and personal-creative stage (creating conditions for maximum creative self-realization).

The analysis of the results which had been received in the process of experimental verification showed positive dynamics of formation of readiness for professional self-development among future teachers of artistic disciplines which indicates the efficiency of the methods of implementing pedagogical conditions. In particular, the number of students with a high level of readiness for professional self-development increased. Instead the number of students with a low level decreased significantly. This conclusion is based on comparing the results of the control and experimental groups, as well as the processing of figures obtained in the process of the implementation of control tasks at each stage and summarizing the results.

Thus, the implementation of the proposed methods of realisation of educational conditions of formation of readiness for professional self-development will improve the quality of training of future teachers of artistic disciplines significantly.

Key words: self-development, readiness for professional self-development among future teachers of artistic disciplines, pedagogical conditions; model of formation of readiness for professional self-development.